

Budapest körülrzása 1944. december 20–31. között (Forrás: Magyarország fel-szabadítása. Szerk. Száva Péter. Budapest 1975. 220. old.)

Bognár Zalán

Magyarország szovjet megszállásának ítélet nélkül elhurcolt áldozatai 1944-1945

1944. augusztus 27-én a szovjet fegyveres erők – élükön a Vörös Hadsereggel, s a vele együtt érkező NKVD (Belügyi Népbiztosság), az NKGB (Állambiztonsági Népbiztosság) és a SZMERS (a katonai elhárítás-hírszerzés) alakulataival – az Ojtozi-szorosban elhelyezkedő Sósmező községnél (Háromszék vármegye) a Keleti-Kárpátokban átlépték Magyarország határát. Ezzel kettős folyamat indult el. Egyrészt felszabadították az országot a német megszállás, majd az október 16-ától uralkodó nyilas terror alól. Másrészt viszont, megkezdődött Magyarország megszállása és szovjetizálása, politikai, gazdasági és társadalmi rendszerének eleinte fokozatos, majd 1947-től egyre gyorsabb és erőszakosabb átalakítása. Ennek egyik első, százezreket végzetesen érintő megnyilvánulása a polgári lakosság jelentős részének szovjetunióbeli kényszermunkára való deportálása volt.

Tették ezt a nemzetközi okmányokban, például az Atlanti Chartában tett ígértük ellenére. S tették ezt annak ellenére, hogy Magyarországgal ezen kívül is többszörösen megfizették a Szovjetunió ellen viselt háború árát. Először is hadiszákmányként kirabolták az egész országot. Többek között járművek, vasúti mozdonyok, vagonok ezreit vitték el, gyárakat, üzemeket szereltek le, ruha, élelmiszer és egyéb termékek, alkatrészek raktárait fosztották ki és szállították a Szovjetunióba. Ráadásul Magyarországnak 200 millió USA-dollár (\$) jóvátételt kellett fizetnie, aminek valós értékben a többszörösét törlesztette. Mindezek mellett az ország megszállását is a lakossággal fizették meg. Utóbbin érte az itt állomásozó Vörös Hadsereg eltartását és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság égisze alatt hazánkban tevékenykedő különböző szovjet szervek működésének a finanszírozását is.

A polgári lakosság országos szintű, tömeges elhurcolása számtalan korabeli dokumentumból kitűnik. Ezekből idézzek egyet. Teleki Géza vallás és közoktatásügyi miniszter – Teleki Pál fia – 1945 nyarán dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz írt egyik levelét a következő sorokkal kezdte: „Mai magyar társadalmunk egyik legégetőbb és legfájóbb kérdése a fogoly-ügy. Érdekelve van ebben annak minden rendű rétege és minden rangú tagja.”¹ S itt álljunk meg egy pillanatra, hiszen maga Teleki Géza sem hadifogoly-ügyről, hanem fogoly-ügyről írt, mivel teljesen tisztában volt azzal, hogy nemcsak magyar katonák kerültek szovjet fogságba, hanem magyar polgári személyek is tömegesen, akiknek száma mintegy 300 ezer főre tehető.

¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL-OL) XIX-J-1-j, Külügyminisztérium, Titkos ügykezelési iratok (TÜK), 21. doboz, IV-438/9, 145.420/7–1945.

A még civilek túlnyomó többségét hadifogolyként, addig kisebb részüket német származás indokával internáltként hurcolták el. Utóbbiak között tízezer számra nők is voltak. Mégis a korabeli, a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon róluk is csak a hadifogoly-ügy keretében lehetett szólni, pedig köztudott volt, hogy a Magyar Királyi Honvédségben nők nem szolgáltak, tehát nők nem is kerülhettek volna hadifogságba. Később mégis a Szovjetunióból szabadon bocsátott nők is Debrecenben a Hadifogoly-átvevő Bizottságtól olyan igazolást kaptak, hogy ők „hadifogságból tértek haza.” Ugyanígy a koncepciók perekben elítélt, gulágra hurcolt honfitársaink is 1953-tól, Sztálin halálát követően, mint „hadifoglyok” tértek haza – legalábbis a számukra kiállított igazolások szerint.

A szovjet dokumentumok is azt igazolják, hogy a civil foglyok megnevezése, hogy azok hadifoglyok, internáltak vagy csak egyszerűen letartóztatottak, az mindig a felsőbb szervek parancsaitól függött. Így előfordult, hogy az egyik fogolytársaságból átsorolták őket a másikba, még hozzá oda, ahol a tervszámok teljesítésénél hiány mutatkozott.

A Magyarországról a Szovjetunióba tömegesen, ítélet nélkül elhurcolt polgári lakosok – szándékosan vagy félreértések miatti – tisztázatlan fogolytársasága is indokolja a magyar köznyelvben kialakult és a történész szakma által is átvett „málenkij robotos” kifejezés, illetve kategória használatának az értelmezését. A kifejezés eredete az orosz „málenkaja rabota” (маленькая работа), ami „kis munkát” jelent. A Magyarország területére érkező szovjet fegyveres szervek emberei többnyire ennek a kifejezésnek a sűrű használatával, vagyis csak a front mögötti területen végzendő „kis munka”, vagy csak néhány perces igazoltatás ígéretével, esetenként a „kis munkát” követő igazolás, igazolvány kiadásának a hazugságával hurcolták el a polgári lakosság tömegeit több éves szovjetunióbeli kényszermunkára. Ezekkel a hazugságokkal csapták be az ártatlan civilek százezreit, hogy az esetleges tiltakozásoknak, ellenszegüléseknek, valamint a szökési kísérleteknek elejét vegyék. Ezért vált ez a két szó – „málenkij robot” – a magyarországi köztudatban, majd ennek nyomán a történész szakmában is a polgári lakosság tömeges elhurcolásának és több évig tartó szovjetunióbeli kényszermunkájának a kifejezésévé, terminus technicusává.

A „málenkij robotosokat”, akár hadifogolyként, akár internáltként hurcolták el, mindkét esetben az úgynevezett GUPVI (Glávnoje Upravljénije po gyelam Vojennoplennih i Internyirovannih) légereibe kerültek, vagyis a Hadifogoly- és Internáltügyi Főparancsnokság felügyelete alatt működő táborokba. Ezek is az NKVD alá tartoztak, akárcsak a GULAG, vagyis a Légerek Főparancsnoksága alá rendelték, mégis jelentős eltérés volt e két szervezet között. A legfontosabb különbség a légerlakók odakerülése között volt. A gupvi – vagyis a GUPVI légereinek – lakóit tömegesen, ítélet nélkül hurcolták el, lényegtelennek tartva azok személyes kilétét, szinte csak egy dolgot szem előtt tartva. A két fő cél: a tervezett létszám meglegyen, illetve az adott etnikai csoportot – például a kárpátaljai magyar és német férfilekosságot – úgymond „izolálják”, azaz légerekbe zárják. Tehát esetükben az útközben előfordult szökések, elhalálások miatti létszámhiányt bárkivel, akár az éppen arra járókkal pótolhatták és pótolták is az örök.

A gulág – vagyis a GULAG börtöneinek, lágereinek, rabtelepeinek – lakóit viszont egyenként, személyre szóló, többnyire koholt vádakra alapozott ítéletek alapján hurcolták el szigorú őrizet alatt a szovjetunióbeli büntetőhelyekre. Emiatt őket, esetleges sikerük szökésük esetén már nem lehetett pótolni, hiszen személy szerint voltak nyilvántartva, mint például Kovács Béla, Rózsás János vagy Olofsson Placid. További lényeges különbség volt az is, hogy amíg a GUPVI lágereinek túlnyomó többsége a birodalom európai részén helyezkedett el, addig a GULAG lágerei 1941 nyarától döntően az uráli és az ázsiai (szibériai) területen voltak.

A polgári lakosság tömeges elhurcolásának alapvető oka a Szovjetunió hatalmas munkaerőhiánya volt. Ezt a hiányt a szocialista rendszert irányító kommunista állampárt nemcsak hadifoglyokkal, hanem megtorlásként az elfoglalt országok állampolgáraival is pótolni akarta, akik tömeges és ingyenes munkaerőt jelentettek. Ehhez szolgált ideológiai alapul a kollektív bűnösség elve, amelyet ugyan a magyarokkal szemben a sztálini vezetés hivatalosan tagadott, de a gyakorlatban mindig is alkalmazott.

A szovjet diktátor, Joszif V. Sztálin már 1943. március 23-án, R. Anthony Eden brit külügyminiszterrel folytatott megbeszélésén leszögezte: „Magyarországot meg kell büntetni.”² Néhány hónappal később a brit diplomácia megkeresésére Vjacseszláv M. Molotov, külügyi népbiztos 1943. június 7-i válaszában a következőket írta: „A szovjet kormány úgy véli, hogy azért a fegyveres segítségért, melyet Magyarország Németországnak nyújtott [...] a felelősséget nemcsak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem kisebb, vagy nagyobb mértékben a magyar népnek is.”³

A tömeges deportálások általános indokai – tehát a munkaerő beszerzés és a kollektív bűnösség elve – mellett a korabeli, az 1938–1941 közötti felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és délvideki területi visszacsatolásokkal 172 ezer km²-re növekedett, 14,7 milliós Magyarországról történt tömeges civil elhurcolások, vagyis a „málenkij robotosok” – a dokumentumok alapján – három csoportba sorolhatók.

- 1.) hadifogolylétszám-kiegészítés,
- 2.) etnikai tisztogatás,
- 3.) németként való internálás.

1.) A hadifogolylétszám-kiegészítéseknek kétféle indítéka volt: A) az egyik, egy legfelsőbb szintű utasításból eredt, B) a másik helyi szintű parancsokból adódott.

A) A dokumentumokból egyértelműen kiderül, hogy volt egy legfelsőbb szintű utasítás, amely alapján a szovjet fegyveres szerveknek az egész ország területén össze kellett szednie és hadifogságba vetnie azokat a férfiakat, akik 1941-től katonai szolgálatot teljesítettek. A parancsot a legkülönbözőbb módon, a legkülönbözőbb megtévesztésekkel, hazugságokkal hajtották végre, ami egészen 1945. május 30-ig (!), a magyarországi harcok befejezése, április 13. (nem április 4.!) után is még másfél hónapig tartott.

2 RÁNKI György: 1944. március 19. Magyarország német megszállása. Budapest, 1978. Kossuth Könyvkiadó. 14. old.

3 JUHÁSZ Gyula: Magyar-brit titkos tárgyalások 1943-ban. Budapest, 1978. Kossuth Kk. 158-159. old.

A legtöbb helyen a végrehajtásnál a parancsban megadott előírásokkal sem törődtek, csak az volt számukra fontos, hogy minél több munkaerőt deportáljanak a Szovjetunióba. Így sok helyen a 18-50 év közötti férfiakat, sőt helyenként ezt a korhatárt is tovább tágítva a 14-50 év közötti fiúkat és férfiakat is vittek rabságba.⁴

B) A helyi szintű parancsokból következő, az átlagos méreteket messze túlhaladó elhurcolásoknál a szovjet katonai magasabb-egységek parancsnokai voltak a felelősek. Ők azok, akik a feletteseik által kitűzött hadművelleti célok elérésének késését vagy kudarcát általában az ellenséges erők vártnál magasabb létszámával magyarázták. Mivel ez nem volt igaz, a hiányzó hadifogolylétszámot a polgári lakosságból pótolták. Így például az 1944. szeptember 5. és október 6-a között a dél-erdélyi Torda városánál vívott csata elhúzódása miatt a környező településekről mintegy 10 ezer polgári lakost hurcoltak el.⁵ A szovjet Vörös Hadsereg számára hadművelleti kudarcral végződő tisztántúli (hortobágyi) páncélos csata (október 9–20.) miatt Nyíregyházáról, Debrecenből és környékükről is több mint 10 ezer embert szedtek össze.

Azonban a budapesti csata okán történt elhurcolások minden addigi és utána következő elhurcolások méretét meghaladta, ami mögött legfőbb indítékként valószínűleg Rogyion J. Malinovszkij marsall öngazoló mesterkedése rejlik.

Sztálin ugyanis siettetette Budapest elfoglalását, és 1944. október 28-án azt a parancsot adta Malinovszkijnek (akit szeptembertől neveztek ki marsallnak), hogy a csapatai mielőbb, menetből foglalják el a magyar fővárost. Ezzel szemben, amíg az ún. Budapest hadművelet 108 napig, addig a főváros katlancsatája, az ostromgyűrű bezáródása után 52 napig húzódott, és csak február 13-án ért véget. (Meggjegyezzük: az első világháborúban győztes nagyhatalom, Franciaország mindössze 43 napig volt képes ellenállni a náci Németország haderejének!) Az ostrom elhúzódása annál is kellemetlenebb volt Malinovszkij számára, mivel a Georgij K. Zsukov vezette 1. Belorusz Front páncélos ékei ekkorra már 60 km-re (!) megközelítették Berlint. Moszkvában viszont nem értették, hogy mi az oka a támadás elhúzódásának és egyre türelmetlenebbek váltak.⁶

Malinovszkij a megtorlástól való félelmében, Budapest bevételének késlekedését az ellenséges erők vártnál nagyobb, 180–200 ezer fős létszámával magyarázta.⁷ Ezzel szemben a magyar fővárosban körülrzárt német–magyar védősereg az előbbinek kevesebb, mint a fele, csak 79 ezer fő volt.⁸ A szovjet marsall az ostromra vonatkozó végső, összegző jelentésében azt közölte a legfelsőbb vezetéssel, hogy 188 ezer fős ellenséges erőt számolt fel, akik közül mintegy 50 ezren

4 BOGNÁR Zalán: Hadifogolytáborok és (hadi)fogolysors a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon 1944-1945. Budapest, 2012. Kairosz Kiadó, 50-53. old.

5 MURÁDIN János Kristóf: „Málénkij robot”-ra hurcolás a Romániához csatolt részekről. In: Bognár Zalán (főszerk.): „Itt volt a végállomás” Halálos áldozatokkal járó német- és magyarellenes tevékenységek a Kárpát-medencében 1944-1949. Pécs, 2015. Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Baráti Köre kiad., 88-99. old.

6 RÁKOSI Máttyás: Visszaemlékezések 1940-1956. I. köt. Budapest, 1997. Napvilág Kiadó, 141-142. old.

7 ZAHAROV, Matvej: A 2. és a 3. Ukrán Front felszabadító hadműveletei Délkelet- és Közép-Európában, 1944-1945. Budapest, 1973. Zrínyi Kiadó, 230. old.

8 UNGVÁRY Krisztián: Budapest ostroma. Budapest, 1998. Corvina, 71., 305. old.

meghaltak és 138 ezer főt fogságba ejtett.⁹ Miközben Budapest védői közül legfeljebb 35-40 000 fő eshetett fogságba. Tehát hiányzott mintegy 100 ezer hadifogoly.¹⁰ A 100 ezer fő körüli adatot erősíti meg a nyugati emigrációban, 1950-ben kiadott Fehér könyv is, amelyet az ENSZ hitelesnek fogadott el.¹¹

Mindenesetre a valóságos és a fiktív létszámadatok közti hatalmas különbség a Vörös Hadsereg marsalljának komoly problémát okozott, ugyanis a hadifoglyokat át kellett adnia az NKVD GUPVI-nak, illetve eljuttatnia annak hadseregbeli fogadópontjaihoz. Malinovszkij a hiányzó fogolymennyiséget Budapestről és környékéről – például Érd, Tárnok, Rákospalota – polgári lakosságából pótolta.

Ezeket az embereket vitték az óvóhelyekről, a lakásokból, az utcákról, sőt a gyárakból is igazolás vagy csak egy kis munka, málenkij robot ígéretével. Nem kímélték a kórházak járóképes betegeit sem, akiket sokszor a személyzettel együtt hajtottak hadifogolytáborokba. Sőt 13 éves gyerekeket és 60 év felettieket is elhurcoltak. Különös előszeretettel vitték el az egyenruhás közalkalmazottakat: a postásokat, vasutasokat, BSZKRT-osokat (budapesti tömegközlekedési vállalat) vagy éppen rendőröket. Az elhúzódozó ostrom magyarázatául a szovjet katonai vezetésnek jól jöttek ezek az egyenruhások a civil foglyok tömegei között, mivel könnyen rájuk süthették, hogy valamilyen különleges fegyveres testületeknek a tagjai. Malinovszkij marsall, hogy tovább hitelesítse adatait és leplezze csalását, a magyar (hadi)foglyok egy részét német egyenruhába öltöztette át.¹²

A szovjeteknek teljesen mindegy volt a foglyok kiléte, csak egy dolog volt fontos számukra: a létszám. Több antifasiszta ellenállót és a holokausztot túlélő zsidó személyt is elhurcoltak.¹³

A budapesti csata okán hadifogságba vetettek létszáma 1945. március végén még mindig nem érte el a marsall által Moszkvába küldött jelentésben közölt 138 ezer főt, ezért újabb lendületet vett a civilek elhurcolása. Erről számolt be március 29-én Hátszeghi Ottó ezredes, Budapestre rendelt összekötőtiszt.¹⁴ Sőt Rákosi Mátyás is a következőképpen fakadt ki a Bolgár Kommunista Párt főtitkárának írt egyik levelében: „Nagy nehézséget okoz nekünk, hogy a razziák Budapest utcáin újra nagyobb méreteket öltenek. Némely napokon a gyárba menő vagy onnan jövő munkások ezreit fogják össze az utcákon és, mint hadifoglyokat, különböző táborokba viszik őket”.¹⁵

A polgári lakosok összeszedése Budapestről és környékéről decembertől április végéig tartott, akiket kilenc településen kialakított 12 hadifogolytáborban,

⁹ ZAHAROV, M., 1973. 262. old.

¹⁰ Budapest védőinek és az elhurcoltak létszámadatairól bővebben lásd: BOGNÁR Zalán: Egy csata utóélete. Budapest ostromának (hadi)fogoly-vesztesége(i). In: *Studia Caroliensia*, 2000. 1. szám, 77–87. old.

¹¹ Fehér könyv a Szovjetunióba elhurcolt hadifoglyok és polgári deportáltak helyzetéről. Szerk. Magyar Harcosok Bajtársi Községe Hadifogolyszolgálat. Bad Wörishofen, 1950. 9. old.

¹² MNL-OL XIX-J-1-q Külügyminisztérium (KÜM) Hadifogoly Osztály (HDF. O.) 30.002./pol.– 1945.

¹³ BOGNÁR Z, 2012. 63-67. old.

¹⁴ HL HM 20.326./eln. – 1945.

¹⁵ PÜNKÖSTI Árpád: Rákosi a hatalomért. 1945–1948. Budapest, 1992. Európa Könyvkiadó, 77. old.

illetve tábor-részlegben gyűjtötték össze.¹⁶ A trianoni Magyarország területéről összesen 150-170 ezer férfit és fiút vittek el civilként szovjet hadifogságba.

2.) A második csoportot az etnikai tisztogatás áldozataként elhurcoltak alkotják. Ha a trianoni határon kívüli, az 1938–1941-ben visszacsatolt területeken történt deportálásokat vizsgáljuk, akkor egyértelműen kimutatható azoknál az etnikai tisztogatás jellege.

A területelmi korlátok miatt csak egy példát tudok felvillantani. A legnagyobb mértékű, és a legjobban feltárt etnikai tisztogatásra a Magyarországhoz 1939 márciusában, Csehszlovákia felbomlásakor visszacsatolt Kárpátalján és a vele szomszédos területeken került sor annak érdekében, hogy Kárpátalja Szovjetunióhoz való csatolása zökkenőmentesen történjen. Ennek előkészítéseként a helyi – elsősorban magyar és német – lakosság megfélemlítésére, az esetleges ellenakciók elkerülése érdekében Kárpátaljáról deportálták a magyar és német férfiakat. Ennek végrehajtására adta ki 1944. november 12-i ülésén a 0036. számú szigorúan titkos minősítésű parancsát a Kárpátalját megszálló 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa. Eszerint: „Egész sor településen német és magyar nemzetiségű hadköteles személyek laknak, akiket ugyanúgy, mint az ellenség katonáit, le kell tartóztatni és hadifogolytáborba kell irányítani.”¹⁷

A parancs végrehajtását természetesen az NKVD-re bízta. A lakosság a parancsról a november 13-i dátummal ellátott a „Városparancsnokság 2. számú parancsa” felzetű falragaszokról értesült. Ebben azt hazudták a lakosoknak, hogy csak igazoltatás végett kell megjelenie a 18–50 éves közötti férfilakosságának a megadott parancsnokságokon. Így a parancsnak eleget tevők felkészületlenül, csak kiskabátban, megfelelő ruházat, élelem, evőeszközök és evőedények nélkül kerültek a hadifogság embert próbáló, sanyarú körülményei közé. Kárpátaljáról mintegy 30 ezer túlnyomórészt magyar, kisebb részben német férfit hurcoltak el szovjet hadifogságba. Etnikai tisztogatás céljával összesen mintegy 60-80 ezer magyar embert hurcoltak el.

3.) Magyarország esetében a harmadik csoportot a német származás indokával elhurcoltak alkotják. Őket már internáltként – a korabeli magyar dokumentumok szerint deportáltként – külön szerelvényekkel szállították ki a Szovjetunióba, ahol továbbra is a hadifoglyoktól elkülönítve, internálótáborokban elhelyezték el őket.

Ennek központi, írásba fektetett alapja a szovjet Államvédelmi Bizottság (ÁVB) 1944. december 16-án kelt 7161. számú határozata volt, amelyet maga Jozsif V. Sztálin látott el a kézjeggyével. A határozat kimondta: „A Szovjetunióba történő munkára irányítás céljából mozgósítani és internálni kell Románia, Jugoszlávia, Magyarország, Bulgária és Csehszlovákia Vörös Hadsereg által felszabadított területén tartózkodó valamennyi munkaképes német – a 17 és 45 év közötti férfiakat és a 18 és 30 év közötti nőket. [...] Engedélyezni kell az elszállítandó németek számára, hogy magukkal vihessenek meleg ruházatot, tartalék fe-

16 Az elhurcolásokról bővebben lásd BOGNÁR Zalán: Budapest és környéke lakosságának tömeges elhurcolása szovjet hadifogságba (1944. december – 1945. április). In. KÚT, 2004. 3-4. szám, 99–112. old.

17 DUPKA György – KORSZUN, Alekszej: A „malenykij robot” dokumentumokban. Ungvár–Budapest, 1997. Intermix Kiadó, 72-73. old.

hérneműt, ágyneműt, edényeket személyes használatra és élelmiszert, összesen 200 kg súlyig fejenként”.¹⁸ Sztálin a deportálás irányítását az NKVD-re, „Berija elvtárs”-ra bízta.

E határozat végrehajtási utasításaként adta ki a 2. és a 3. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. december 22-én a 0060. számú, szintén szigorúan titkos parancsát. Ennek nyilvános, a lakosság számára megfogalmazott és falragaszokon közzétett változata szerint „az összes német származású munkaképes személyek” kötelesek voltak jelentkezni „a közvetlen mögöttes területen végzendő közmunkára” a kijelölt helyen és időpontban.

A parancsban nem az elkövetett bűnök, és nem is a választott saját identitás, vagy anyanyelv volt az alapja a kényszermunkára hurcolásnak, hanem a demokratikus világ, sőt a Szovjetunió által is – legalábbis szavakban – elítélt a náci Németország által alkalmazott úgynevezett „faji alapú” megkülönböztetés. Ugyanígy látták az eseményeket egyes korabeli ismert személyek is. Például még Erdei Ferenc, az Ideiglenes Nemzeti Kormány titkos kommunista belügyminisztere is arról beszélt, hogy „ez ugyanaz, mint amit Hitler csinált a zsidókkal”.¹⁹

Egyébként a származási alapú megkülönböztetés szempontjait nem határozták meg központilag, így az összegyűjtést végrehajtó parancsnokok tág teret kaptak a német származás meghatározására. Így írt erről Révai József, az ekkor még Moszkvában tartózkodó Rákosi Mátyásnak küldött levelében: „A munkabíró német lakosság elszállítására vonatkozó akció, sajnos nem járt azzal a hatással, amivel kellett volna járnia. [...] Az történt ugyanis, hogy a parancsnokságok a legtöbb helyen úgy hajtották végre a dolgot, hogy a családnevekből indultak ki és fix kontingensekből. Ha nem volt elég német, vettek magyarokat. Vettek olyanokat, akik egy szót sem tudnak németül, bebizonyítottan antifasiszták, ültek, internálva voltak, mindegy: vitték őket. Előfordult, hogy kommunista párttitkárokat, vezetőségi tagokat, sőt nemzetgyűlési képviselőket vittek, azért mert német nevűek, sőt vittek tiszta magyar nevűeket is.”²⁰

A felhívásnak eleget nem tevő személyeket és családtagjaikat hadbíróssággal, szigorú megtorlással, több esetben agyonlövésssel fenyegették meg. A végrehajtást az NKVD-s osztagok végezték a velük együttműködő partizánokkal, és más, elsősorban baloldali gondolkodású emberekkel. A korhatárokat messze túllépve 16-tól és 65 éves korig, 1944. december 22. és 1945. február 2. között vették el az előbb említett lakosokat.

Összegezve: a „málenkij robot”-ra elhurcoltak számát tekintve, a következő adatokat kapjuk: 1.) amíg a hadifogoly státuszban hadifogolylétszám-kiegészítésként és/vagy etnikai tisztogatásként elhurcoltak száma: 210–250 ezer fő volt, addig a német internáltaké elhurcoltak száma 50–80 ezer fő. Tehát a 172 ezer km² kiterjedésű, közel 15 milliós Magyarország területéről a GUPVI lágereibe elhurcolt civilek száma 260–330 ezer fő, akiknek mintegy 40%-a sosem térhetett

18 Iratok a magyar–szovjet kapcsolatok történetéhez. 1944. október – 1948. június. Dokumentumok. Szerk. Vida István. Budapest, 2005. Gondolat Kiadó, 65-67. old.

19 Moszkvának jelentjük... Titkos dokumentumok 1944-1948. Szerk. Izsák Lajos, Kun Miklós. Budapest, 1994. Századvég Kiadó, 35. old.

20 Moszkvának jelentjük..., 1994. 35. old.

haza. Meghaltak, elpusztultak a nélkülözések, az embertelen, az egészségügyi tisztaságot nélkülöző egészségtelen körülmények, és az ebből fakadó járványok, valamint a túlhajtott kényszermunka következtében. Végül a második világháborús és a trianoni Magyarországról a GUPVI lágereibe (hadifogoly- és internálótáborai) került magyar állampolgárok száma:

A II. világháborús, 172.000 km²-es, 14,7 millió lakosú Magyarországról a GUPVI lágereibe (hadifogoly- és internálótáborokba) kerültek száma		
KATONÁK		
	fő	
1941. június 26. - 1944. október 31. között	70.000	
1944. novemberétől a magyarországi harcok befejezéséig	320-350.000	
A Német Birodalom (No., Au., Cseho., Lo.) területén	260-280.000	
A M. Kir. Honvédség állományából összesen fogságba estek	650-700.000	
CIVILEK		
Hadifogolyként	A trianoni Magyarország területéről	150-170.000
	1938-1941 között visszacsatolt területekről	60-80.000
Internáltként	A trianoni Magyarország területéről	40-60.000
	1938-1941 között visszacsatolt területekről	10-20.000
Magyarországról a GUPVI lágereibe elhurcolt civilek		260-330.000
A GUPVI lágereibe került katona és civil magyar állampolgárok		910-1.030.000
A trianoni Magyarországról a GUPVI lágereibe került magyarok		650-700.000

* * *

Bognár Zalán, dr., történész (PhD), Budapesten született 1963-ban, a Károli Gáspár Református Egyetem BTK tanszékvezető egyetemi docense, a Gulágkutatók Nemzetközi Társaságának alelnöke. Több mint 25 éve foglalkozik a XX. század politika-, had- és társadalomtörténetével, különösen a II. világháborús magyar hadifoglyok, a „malenkij robotosok” és a gulágra hurcoltak sorsával. E korszakról eddig több mint száz tudományos publikációja – köztük több könyve – jelent meg.

Három legfőbb munkája: *Hadifogolytáborok és (hadi)fogolysors a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon 1944-1945* (2012); *Téglákba vésett történelem. A ceglédi fogolytábor története és téglafalainak feliratai* (2013, Jójárt György és Reznák Erzsébet társszerzőkkel); *„Itt volt a végállomás”*. Halálos áldozatokkal járó német- és magyarelles tevékenységek a Kárpát-medencében 1944-1949. (2015, főszerk. és szerző)